

Svila in vezenina

Katherine Anne Paul in Nataša Vampelj Suhadolnik

Kitajska je najzgodnejša dokumentirana regija na svetu, ki je udomačila in industrializirala proizvodnjo svile ter ustvarila svilarstvo. Ta obrt je bila leta 2009 tudi formalno uvrščena na Unescov seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva (UNESCO 2009). Za izdelovanje tekstila na Kitajskem so vlakna iz kokonov sviloprejk uporabljali že pred 6000 leti, a ker se svila sčasoma naravno razgradi, večina bolje ohranjenih svilenih oblačil in drugih kosov tekstila izvira iz zadnjih dveh dinastij – Ming (1368–1644) in Qing (1644–1912). Lahka, a topla, mehka na dotik, ki bolje vpije in obdrži široko paleto barv kot večina naravnih vlaken, je svila kmalu postala cenjen luksuzni material za oblačila, osebne dodatke in notranjo opremo. Kitajske, japonske in korejske cesarske palače in templji so bili večinoma okrašeni s svilenimi izdelki, za slikanje pa so jo uporabljali celo slikarji. Svila je bila cenjena zaradi različnih funkcij, saj je odražala družbeni status, bila primerna za darilo, se uporabljala v raznih ritualih, z njo pa je bilo mogoče plačevati celo davke. Skupaj z vrhunskimi tehnološkimi podvigi izdelovanja in okraševanja blaga so svilene tkanine na Kitajskem postale tako cenjene, da so različne oblike svile uporabljali kot valuto.

Tisočletja je bila svila idealizirana kot najboljši luksuzni tekstil in je dolgo predstavljala Kitajsko. Povezava svile s Kitajsko v očeh Evropejcev je vidna že v sami besedi »svila«, ki je bila skovana iz grškega imena za Kitajsko (*Seres*), hkrati je nemški znanstvenik in geograf Ferdinand von Richthofen

(1833–1905) v 19. stoletju pot iz Kitajske skozi osrednjo Azijo do Evrope, ob kateri so že za časa rimskega cesarstva tovorili veliko bal svile, označil kot svilno pot (nem. *Seidenstrassen*) (Rossabi 1997, 7). Za več stoletij je svila postala eden glavnih izvoznih izdelkov, pri tem pa so trgovci različnih narodnosti in etničnih skupin tekmovali za največji tržni del. Od 16. stoletja dalje je v Vzhodno Azijo prihajalo vedno več tujcev, ki svile niso kupovali le za trgovanje, temveč so svileni izdelki postali tudi priljubljen zbirateljski predmet.

Zgodovina in pridelovanje svilenih vlaken

Mitične razsežnosti svile izven Kitajske so posledica strogo varovanih skrivnosti pridelovanja svile, a se povezava z božanskostjo odraža tudi v več kitajskih legendah, uradnih cesarskih zgodovinah in drugih zabelezkah. Zapisi na kosteh iz dinastije Shang (1554–1054 pr. n. št.) že vsebujejo pismenke, ki namigujejo na nekakšno božanstvo svile, kasnejši teksti o obredih dinastije Zhou (1054–221 pr. n. št.) pa njen izvor pripisujejo ženi legendarnega Rumenege cesarja (Vainker 2004, 9). Zanimiv je zapis budističnega meniha Xuanzanga (602–664) iz 7. stoletja, v katerem omeni kitajsko princeso, ki je potovala v Khotan, kraljestvo zahodno od kitajskega ozemlja vzdolž južne svilne poti, da bi se poročila. Poslanci so jo posebej opozorili, da tam ni ne murv

ne sviloprejk. Zato je princesa v pokrivalo skrila jajčeca sviloprejke in semena murv (Vainker 2004, 8).

Za razliko od izdelovanja drugih vrst tekstila, ki jih izdelujejo iz rastlin, ter ne zahteva udomačevanja in gojenja živali za surov material, svilo pridobivajo iz kokonov izbranih vrst moljev, imenovanih sviloprejke. Material zapredkov teh moljev je namreč svilen vlakno. Poleg gojenja sviloprejk je ključno gojenje murve, saj so murvini listi najprimernejša prehrana sviloprejk. Proces pridelovanja svile je tako izjemno dolgotrajen, vključuje gojenje murv in sviloprejk, pridobivanje svilnih niti iz kokonov, predenje in tkanje. Da dobimo gladko svilen nit, je treba kokone prekuhati v slani vodi in s tem preprečiti razvoj gosenice v molja. Tako izkoristimo dolga nepretrgana svilena vlakna, saj jih molj ne pregrizne. Zatem se kokone skrbno odvijajo, dolga vlakna pa sprede v nit. Niti so na statvah stkali v različne tkanine, pri čemer so prečne niti votka prekrivale vzdolžne niti osnove, spreminjanje zaporedja ter prekrivanje votka in osnove pa je ustvarilo različno blago, kot npr. brokat, damast, tapiserijo in saten.¹ Posebna značilnost svilenih vlaken je dobro vpijanje in ohranitev barv, tudi po večkratnem pranju. Sprva so naravne vire barvil pridobivali iz rastlin in žuželk, z izumom sintetičnih barvil v poznem 19. stoletju pa so jih začeli uvažati iz Evrope. V kratkem času so sintetična barvila začeli izdelovati tudi na Kitajskem in Japonskem.² Večina vzhodnoazijskega tekstila iz slovenskih zbirk tako vsebuje kombinacije naravnih in zgodnjih sintetičnih barvil.

Svilarstvo je že zgodaj postalo ena ključnih obrti z vedno bolj kompleksnimi statvami in vedno večjo specializacijo dela. Do invazije Džurdžev v 12. stoletju je bila v izdelovanju svilenih tkanin vodilna severna Kitajska. S prenosom oblasti na jug in ustanovitvijo nove prestolnice v mestu Hangzhou pa novo središče svilarstva kmalu postane območje ob Dolgi reki, saj se je ta predel izkazal kot klimatsko izjemno ugoden za gojenje murv in sviloprejk (cf. Mau 2020). Še danes sta mesti Suzhou in Hangzhou

najbolj znani središči izdelovanje svilenih oblačil. Pomen in vlogo svilarstva za posamezno družino s srednjim dohodkom ob Dolgi reki posebej zabeleži Chen Fu (1076-?) v eseju »O pridelovanju« iz leta 1149:

»Gospodinjstva s srednjim dohodkom v okrožju Anji v mestu Huzhou se preživljajo izključno s svilarstvom. Desetčlanska družina vzredi deset pladnjev sviloprejk, iz vsakega takega pladnja pa pridobi 12 *jinov*³ kokonov. Iz vsakega *jina* se pridobi 1,3 unč svilene niti. Za tkanje manjše svilene bale se potrebuje 5 unč svilene niti, njena tržna vrednost pa je 1,4 *picula*⁴ riža. Cene svilene bale in riža se običajno gibljejo vzporedno, zato je s pridelovanjem svile povsem izvedljivo zagotoviti letne potrebe družine po hrani in oblačilih. En mesec intenzivnega dela je boljši od celoletnega trdega dela [v poljedelstvu]« (Glahn 2016, 246).

Nekatere družine so se tako osredotočile izključno na vzrejo sviloprejk in navijanje surove svile za prodajo mestnim tkalskim delavnicam.

Trgovanje s svilo

Ko je bila svila izdelana, so lahko iz nje izdelali oblačila, notranjo opremo, osebne pripomočke in druge uporabne predmete ali pa so z balami svil trgovali. Vzdolž »svilne poti« so jih tovorili že od 2. stoletja pr. n. št., ko je takratni cesar Wu (vladal 141–87 pr. n. št.) odposlanca Zhang Qiana (195–114 pr. n. št.) poslal v osrednjo Azijo z namenom iskanja zaveznitva proti Hunom, ki so takrat ogrožali severne meje Kitajske. Čeprav je bilo potovanje skozi osrednjo Azijo proti vzhodnemu Sredozemlju prežeto s številnimi nevarnostmi in preprekami, so bili trgovci, ki so jih čakali bajni zaslužki, pripravljeni tvegati,

1 Za več o pridelovanju in izdelovanju svile glej Vainker 2004, 12–17.

2 Za več o barvilih in barvanju v dinastijah Ming in Qing glej Han in Quye (2018).

3 *Jin* je tradicionalna kitajska mera za težo. En *jin* je ustrežal približno 605 gramom.

4 *Picul* ali *dan* je na Kitajskem in v Jugovzhodni Aziji mera za težo, ki je splošno označena kot največ, kar lahko človek nosi na rami. Zgodovinsko in regionalno se je natančna označba teže razlikovala, a v cesarski Kitajski je en *picul* meril 60,4 kg.

trgovina s svilo pa je tako cvetela vse do propada dinastije Han leta 220. S ponovno združitvijo celotnega kitajskega ozemlja v času dinastij Sui (589–618) in Tang (618–907) je trgovanje s svilo zopet zaživele, še toliko bolj zaradi ekspanzionistične tangovske politike, ki je svojo oblast utrdila vse do Kašgarja. Velike količine svile so tovorili proti zahodu vse do Irana, kjer so vladali Sasanidi. Ti so na svilo tkali različne motive, ki so postali izjemno priljubljeni v osrednji Aziji. Veliko vlogo v trgovanju so igrali tudi Sogdianci, vzhodnoiransko ljudstvo na območju sedanjega Uzbekistana, Turkmenistana, Tadžikistana, Kazahstana in Kirgizije. Njihov vpliv je viden tudi v trgovanju z Ujguri, ki so takrat prebivali v Mongoliji. V zameno za pomoč pri zatrtju upora proti tangovski cesarski družini sredi 8. stoletja so zahtevali vzpostavitev tržišča vzdolž njihovih meja. Kitajcem so dobavljali konje, v zameno pa dobili surovo svilo in svileno tkanino. To so nato Sogdianci tovorili proti osrednji in zahodni Aziji. Živahno preprodajanje svile v osrednji Aziji je bilo ogroženo s politično nestabilnostjo in nemiri na Kitajskem, ki so se začeli pojavljati sredi 8. stoletja.

Po ponovni vzpostavitvi politične stabilnosti v dinastiji Song (960–1279), pri čemer so na severu Kitajske na temeljih kitajske kulture vzniknile posamezne nomadske tuje države, se je trg s svilo preusmeril predvsem na severna mejna področja, tudi v smislu plačevanja tributa s svilo severnim državam v zameno za mir. Svila je tako kot simbol ravnotežja moči ponovno dobila pomembno vlogo v zunanjih zadevah, hkrati pa se je trgovanje, sicer v zmanjšanem obsegu, nadaljevalo proti zahodu v osrednji Aziji. Po drugi strani se je Kitajska od izgube nadzora nad kopensko potjo v osrednji Aziji usmerila na pomorsko trgovino. Ta je pridobila še večjo vlogo s predstavitvijo prestolnice v mesto Hangzhou na jugu Kitajske. Pomembno vlogo v pomorski trgovini so odigrali arabski in perzijski trgovci, ki so se ustalili v mestih Guangzhou (Kanton) in Quanzhou v sedanji provinci Fujian. S prihodom Mongolov, ki so v 13. in 14. stoletju zasedli ne le celotno Kitajsko, temveč večji del Azije, pa lahko govorimo o največjih razsežnostih trgovanja v evroazijski zgodovini, kar je vodilo tudi do prvih neposrednih stikov med

Evropo in Kitajsko. Misijonarji in trgovci – najslavnejši med njimi je bil Marco Polo – so potovali vse do Kitajske, azijski izdelki, predvsem svila in začimbe, pa so v večji meri prihajali v Evropo. Do 18. stoletja je svila v večjem delu Evrope postala močno zaželen material, vedno večja tržna niša pa je vodila v iskanje pomorske poti, s čimer bi imeli lažji in hitrejši dostop do tovrstnih luksuznih izdelkov.⁵

Vezenina in dekoracija

Svileni izdelki so bili cenjeni tudi zaradi različnih vezenih in prišitih dekorativnih motivov in simbolov. Tako kot so kombinacije različnih niti pri tkanju ustvarjale svojske rezultate, so tudi različne vrste šivov⁶ ustvarjale raznolike učinke na vezeninah, k temu pa so dodatno prispevale različno obarvane niti. Še posebej visoko vrednost so imele zlate in srebrne niti ter razni okraski iz dragih in poldragih kamnov, kot so biseri, zlato, steklo in perje. Ker so vse vezenine neke vrste dodaten okras, vedno odražajo tudi bogastvo v povezavi s prostim časom, večšine in stroške. Iz tega razloga so številne kulture – vključno z mnogimi deli Kitajske – vezenje obravnavale kot razvedrilo, primerno za elito, pogosto kot žensko delo. Kljub temu je bilo vezenje po vsej Kitajski tako cenjeno, da so večino ohranjenih vezenin izdelali visoko kvalificirani poklicni vezilci, ki so vse izdelali ročno, brez pomoči stroja.

Poleg vezenja so bili svileni izdelki dopolnjeni z raznimi našitimi ali nalepljenimi okraski v tehniki aplikacija, pri kateri sekundarni kos blaga prišijemo na prvotno blago. S tem se primarni material ojača ali pa našitek služi kot preprost okras. To je še posebej vidno pri ovratnikih v obliki oblakov, ki so jih ločeno izrezali in izvezli ter nato dodali na oblačilo. Podobno so na rokave oblačil dodajali okrasne trakove, ki so jih izdelovali v delavnicah za vezenje okrasnih delov kitajskih oblačil. Ker so bili lahki,

5 Za več o zgodovini trgovanja s svilo glej Rossabi (1997).

6 17 različnih vrst šivov je predstavljenih v monografiji *When Silk Was Gold: Central Asian and Chinese Textiles* (Watt et al. 1997, 215–216). Za več o vzhodnoazijskih vezeninah glej tudi Chung (2003).

Tabela 1: Pomen motivov na dveh ženskih oblačilih⁷

Motiv	Pomen
Navadna strelišča (<i>ci gu</i>)	Dobrohotnost in nenehno izpopolnjevanje v novem letu
Metulj	Simbol veselja, homonim za srečo in bogastvo
Metulj z oblakom	Naj se vse vaše želje uresničijo ter prinesejo srečo, bogastvo in čast
Skupina metuljev	Naj se sreča in veselje kopičita
Par metuljev	Veselo srečanje
Metulj in potonika	Naj vam prinese srečo, bogastvo in visok status
Metulj in buče	Naj vam prinese nenehne generacije sinov in vnukov
Metulj, bela magnolija, lesnika in potonika	Naj bo vaša plemenita hiša blagoslovljena z bogastvom in častjo
Buča vodnjača na trti	Naj vam bo dano številno potomstvo
Žerjav in lotos	Naj napredovanje vedno vodi v prvi rang
Žerjav in goba nesmrtnosti (<i>lingzhi</i>)	Dolgoživost
Žerjav in žametnica	Naj dočakate 10.000 let življenja
Žerjav in potonika	Naj postanete uradnik prvega ranga
Orhideja (<i>cimbidij</i>)	Simbol pomladi, prijateljstva in vnukov
Čaplja in lotos	Uspešno opravljanje vseh izpitov Naj vas spremlja nepokvarjenost Naj vas spremlja nenehno napredovanje
Čaplja in bambus	Naj vas vedno spremlja mir
Goba nesmrtnosti (<i>lingzhi</i>)	Naj se vam želje uresničijo in živite dolgo
Par letočih feniksov	Naj bo vaš zakon harmoničen
Par zlatih ribic pod glicinijo	Naj dosežete visok položaj
Par prepelic	Dvojni mir in srečen zakon
Svastika (<i>wan</i>)	Naj se dobre stvari tisočkratno pomnožijo

prenosni in izdelani iz svile, so postali tudi priljubljen spominek tujih trgovcev, vojakov in turistov, njihov zgodnji prihod na evropski in ameriški trg pa je tvoril osnovo za domišljjske podobe v stilu *chinoiserie*.

Tuje priške je navdihoval tudi pester nabor vtakanih ali izvezenih motivov, vezanih na vzhodnoazijski kulturni in družbeni kontekst. Rastline, cvetje, živali, krajine, arhitektura in druga motivika imajo pogosto prepletajoče se pomene, ki upodabljajo tako nekaj preprostega, kot je določen letni čas, kot bolj zapletene rebusne uganke. Ti pomeni

običajno temeljijo na enakozvočnicah posameznih fonemov in besed, ki jih omogoča jezikovna struktura kitajskega jezika. Ker ima veliko kitajskih besed enako zvočno podobo, so namesto črkovne pisave zapise ustvarili na osnovi ideogramov (zapisov idej). Na primer, izgovorjena beseda »*fu*« je lahko v kitajščini zapisana na več načinov, med drugim kot 蝠, kar pomeni netopir (leteči netopir), ali kot 福, kar pomeni sreča. Zato podoba letečega netopirja na številnih predmetih nakazuje srečo, še posebej popularna pa je na oblačilih in drugem tekstilu. Da bi prikazali kompleksnost tovrstnih rebusnih ugank, so v zgornji tabeli prikazani rebusi in njihovi

⁷ Razlaga pomenov je povzeta po Bartholomew (2006).

Slika 1: Ženska jakna s feniksi in cvetjem, svila, vezenina, Kitajska, dinastija Qing, 19. stoletje (SEM, foto Blaž Verbič).

pomeni, upodobljeni na samo dveh ženskih svilenih oblačilih, ki ju hrani Slovenski etnografski muzej (sliki 1 in 2).

Iz tabele je razvidno, da na svilenem tekstilu in vezeninah večinoma prevladuje srečenosna motivika (kit. *jixiang tu'an*), ki naj bi prinašala zdravje in dolgoživost, srečo in veselje, blagostanje, potomstvo, napredovanje in druge dobre stvari. Ko so podobe dekodirane, odprejo okno v razumevanje univerzalnih človeških želja po zdravju (zase in za svojo družino), velikem bogastvu (tako duhovnem kot materialnem) in visokem družbenem položaju. Medtem ko je ta bogat vizualni jezik na tekstilu razširitev tistega, ki ga najdemo v likovni in dekorativni umetnosti, pa tudi v poeziji, glasbi, gledališču in verskih praksah, je z umestitvijo na oblačila uporabnik prežet z nekakšnim srečenosnim oklepom.⁸ V kombinaciji z drugimi predmeti dekorativne umetnosti (keramika, lakirani predmeti, pohištvo, kovinski

izdelki in drugo), ki so ravno tako okrašeni s tovrstno motiviko, pa se intenzivnost sporočanja in izrekanja želja dodatno okrepi.

Zbirateljstvo in svileni tekstil v slovenskih zbirkah, s poudarkom na pomorščakih

Glede na privlačnost vzhodnoazijskih svilenih in vezenih tekstilij ni presenetljivo, da so svileni izdelki potovali na tisoče kilometrov stran od kraja njihovega nastanka. Do 19. stoletja je z izboljšano infrastrukturo, razvojem železnic in parnikov ter cenovno bolj dostopnim potovanjem vedno več ljudi iz Evrope in Amerike potovalo na Kitajsko.⁹ Hkrati je vedno več ljudi kupovalo kitajski tekstil pri različnih prodajalcih po vsem svetu. Novozgrajene

⁸ Za več o srečenosni motiviki glej Vampelj Suhadolnik (2022).

⁹ Za več o svetovnih družbeno-političnih spremembah v 19. stoletju glej Osterhammel (2014).

Slika 2: Ženska jakna z ovrtnikom v obliki oblakov, brokat in vezena svila, Kitajska, dinastija Qing, 19. stoletje (Skuškova zbirka, SEM, foto Blaž Verbič).

veleblagovnice, mednarodne razstave, katalogi in globalne migracije delovne sile so vodile k še večjemu porastu mednarodne trgovine (cf. Whitaker 2011). Posledično so se tudi posamezni Kitajci izselili v druge kraje, kjer so odpirali trgovine v večjih mestih, s čimer so se razširile že uveljavljene manjše skupnosti Kitajcev, živečih v tujini, ki so se pojavile v 18. stoletju. Vse to je prispevalo k še večjemu pretoku dobrin, med katerimi je bila svila eden izmed bolj zaželenih proizvodov.

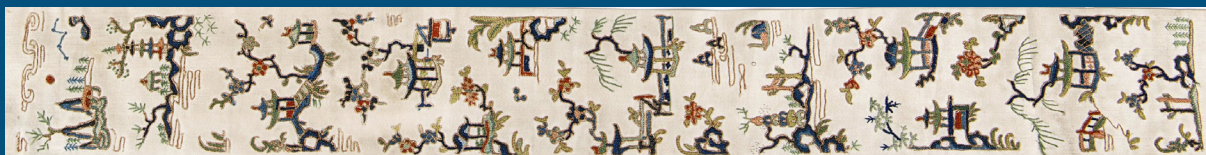
Med misijonarji, pomorščaki, trgovci in drugimi popotniki, ki so v 19. in zgodnjem 20. stoletju potovali v Vzhodno Azijo, so bila posebej cenjena različna vezena in/ali brokatna svilena oblačila višjih slojev, še posebej t. i. cesarjeva »zmajeva« oblačila, našitki na uradniških oblačilih z vezanimi motivi

ptic in živali, ki so določali uradniški rang, viseče tapiserije, torbice in drugo. Tovrstni kosi tekstila so tudi v slovenskih muzejih, še posebej v Skuškovi in Jagrovi zbirki, posamezne kose pa so prinašali tudi pomorščaki.

V zbirki, ki sta jo leta 1920 iz Pekinga pripeljala avstro-ogrski mornariški častnik Ivan Skušek ml. (1877–1947) in njegova japonska žena Tsuneko Kondō Kawase (1893–1963) ter jo danes hranijo v Slovenskem etnografskem muzeju, je kar nekaj svilenih kosov oblačil, predvsem več vezanih svilenih trakov za obrobo oblačila z motivi nesmrtnikov in srečenosno motiviko, ženska oblačila (krila in jakne) z izvezenim cvetjem, pticami in drugo srečenosno motiviko (sliki 1 in 2) ter nekaj stenskih vzorin. Še posebej ponosen pa je bil Skušek na

Slika 3: Mandarinski našitek s pavom, zlata in srebrna nit na svileni podlagi, Kitajska, dinastija Qing, 19. stoletje (Jagrova zbirka, Biblioteka SAZU, foto Biblioteka SAZU).

Slika 4: Trak za obrobo oblačila, svilena vezenina na beli svili, Kitajska, dinastija Qing (zapuščina Antona Dolenca, hrani SEM, foto Sara Glavina).

t. i. zmajevo oblačilo, na katerem je na svileni podlagi z zlatimi nitmi izvezen zmaj s petimi kremplji (cf. Skušek n. d.).

V zbirki Ivana Jagra (1871–1959), arhitekta in urbanista, ki je pri obnavljanju v boksarski vstaji porušenega avstro-ogrškega veleposlaništva v Peking leta 1901 sodeloval štiri mesece, posebej izstopata zbirka 12 mandarinskih našitkov (slika 3) in japonski usnjeni album s 85 različnimi vzorci svilenih brokatov.¹⁰ Mandarinski našitek (kit. *buzi*) je našitek kvadratne oblike iz blaga z vezenimi motivi raznih ptic in drugih živali, ki je bil prišit na prednji in zadnji del zunanega oblačila vojaških ter civilnih uradnikov dinastij Ming in Qing. Upodobitve ptic in drugih živali so določale različne stopnje uradnikov, ki so bili razdeljeni v devet stopenj. Za ločevanje stopnje civilnih uradnikov so uporabljali podobe raznih ptic, saj naj bi te simbolizirale njihove literarne dosežke, za ločevanje stopenj vojaških uradnikov pa razne druge živali, ki simbolizirajo njihov izjemni pogum.¹¹ V Jagrovi tekstilni zbirki najdemo tudi izvezena svilena oblačila, stenske zavese, kitajske stenske paravane, različne vezene inke in vezene slike. Njegovo zanimanje za tekstil izvira iz študijske naravnosti, saj je vzorce na tekstilu inovativno uporabljal pri snovanju arhitekturnih dizajnov in notranje opreme.¹²

Raznolike kose svilenega tekstila so v Slovenijo prinašali tudi posamezni pomorščaki, ki so konec 19. in v začetku 20. stoletja na avstro-ogrskih križarkah pluli v Vzhodno Azijo. Večinoma gre za svilene trakove za obrobo oblačil in posamezne vezene, ki so jih uokvirili. Trak za obrobo oblačila iz zapuščine Antona Dolenca prikazuje oblake, ozvezdje, paviljone, vrata, čolne, pokrajino, rastline in cvetje s srečenosnimi pomeni (slika 4). Vizualna analiza izvezenih motivov na beli svileni podlagi razkrije kompleksno in poznavalsko paleto pomembnih kitajskih kulturnih simbolov. Na spodnjem delu traku so upodobljena kamnita vrata na dveh stebrih, ki jih

spremljajo jelke, pokončne skale in cvetoča drevesa. Od spodaj navzgor se nato sprehodimo med tipično kitajsko arhitekturno krajino, ki jo sestavljajo eno-, dvo- in večnadstropni paviljoni in kamnita vrata na dveh stebrih v spremstvu vrb, potonik, kitajskega senčnika, lesnik, bananovcev, marelic, krizantem, borovcev, bambusa, slivovih dreves in drugega cvetočega drevja. Ob zaključku na vrhu se dvigajo trikotne gore s tremi borovci na sredinski gori in jelkami v daljavi, pod oblakom v obliki letečega netopirja pa konstelacija petih zvezd ločuje lunin disk od nasprotne, temnejše leteče oblike. V tem bi lahko zaznali most čez Mlečno cesto, ki ga postavijo srake le enkrat na leto, sedmega dne sedmega meseca po lunarnem koledarju, da omogočijo združitev ljubimcev – Pastirja in Tkalk –, ki sta bila izgnana vsak na svojo stran Mlečne ceste. Na ta dan so mlada dekleta vezla v temi, da bi pridobila večšine vezenja nebeške tkalke in njenih šestih sester.

Okrasni trak razkrije raznovrstno cvetje, rastline, paviljone in druge motive, ki večinoma simbolizirajo plemenite vrline in prinašajo srečenosne želje. Omembe vredna je skupna upodobitev bambusa, bora in slive, ki so zaradi zelenih listov, iglavcev in zgodnjega cvetenja spomladi znani tudi kot trije prijatelji zime.¹³ Tovrstni trakovi za rokave so bili običajno izdelani v parih, pogosto z enakimi zrcaljenimi vzorci, tako da so se ti ujemali, ko so bili prišiti na oba rokava. Kot že omenjeno, so tovrstne trakove izdelovali v delavnicah za vezenje, kjer so jih domači kupci kupili kot blago za okrasni del rokavov, tuji prišleki pa kot luksuzne spominke, ki so jih nato odnašali domov.

Vezene so tuji zbiratelji večkrat uokvirili, kar vidimo tudi v zapuščini Frana Vilfana (1874–1931), ki je v Vzhodno Azijo odplul leta 1900 na ladji Aspern (Marinac 2017, 93). S potovanj je prinesel različne predmete, med njimi tudi nekaj vezenin. Vezena na rdeči svileni podlagi (slika 5) bi lahko bila del tempeljske opreme. V zgornjem delu prikazuje osem budističnih simbolov, pod njimi pa dve osebi v spremstvu številnih srečenosnih motivov.

10 Zbirko hrani Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

11 Natančno analizo Jagrovih mandarinskih našitkov je v diplomski nalogi izvedla Nina Roguljič (2019).

12 Za več o zbirateljstvu Ivana Jagra ter splošno o naravi zbirateljstva in predmetov zbiranja v Sloveniji glej Vampelj Suhadolnik (2019).

13 Podrobnejša analiza tega motiva je zajeta v ikonografski analizi motivov na lesenem stojalu za ogledalo iz Skuškov zbirke (Vampelj Suhadolnik 2022, 21–27).

Slika 5: Vezenina z osmimi srečenosnimi simboli (zgoraj) in podobo blaginje (spodaj), svilena vezenina na rdeči svileni podlagi, Kitajska, dinastija Qing (zapuščina Frana Vilfana, hranijo dediči, foto Bogdana Marinac).

Upodobljeni figuri – stoječi moški drži obe roki navzgor, sedeči moški pa lotosov popek – lahko prikazujeta dva meniha in poeta Hanshana in Shideja iz dinastije Tang, ki sta običajno prikazana kot neurejeni osebi s širokim nasmeškom na obrazu (Bartholomew 2006, 45). Sčasoma sta postala dečka, bolj znana kot nesmrtnika harmonije in združitve (kit. *Hehe erxian*). V rokah večkrat držita lotos (*he* 荷) in škatlo (*he* 盒), ki nakazujeta na dvojni rebus, saj se oba izgovorita

kot harmonija (*he* 和) in združitev (*he* 合) (Bjaland Welch 2008, 154). Večkrat sta upodobljena skupaj z drugimi simboli bogastva, dolgoživosti in uspeha. Na Vilfanovi vezenini ju vidimo skupaj z letečim žerjavom, cvetočim slivovim drevesom med skalami, bambusom, cvetočimi potonikami, letečim netopirjem, lotosom, drevesom *wutong*, bolj znanim kot kitajskim senčnikom, in s ptico, ki vzleta iz posode.

Slika 6: Vezenina na temno modri svileni podlagi, Kitajska, dinastija Qing (zapuščina Frana Vilfana, hranijo dediči Frana Vilfana, foto Sara Glavina).

Slika 7: Vezenina z magnolijo, potoniko, cvetovi lesnik in krizantemo, svilena vezenina na svetlo modri svileni podlagi, Kitajska, dinastija Qing (zapuščina Frana Vilfana, hranijo dediči Frana Vilfana, foto Bogdana Marinac).

Medtem ko vsak izmed teh simbolov prinaša različne vrline in želje,¹⁴ pa svojske simbole tvorijo tudi njihove kombinacije. Žerjav npr. namiguje na dolgoživost, slivov cvet na trdoživost in vzdržljivost, njuna skupna upodobitev pa lahko namiguje na »slivovo ženo in žerjavovega sina«. Ta se nanaša na poeta iz dinastije Song Lin Hejinga (967–1028), ki je živel sam na hribu blizu Zahodnega jezera v mestu Hangzhou, pri tem je imel slivovo drevo za svojo ženo, žerjava pa za sina (Bartholomew 2006, 213). Leteči netopir nakazuje na srečo in bogastvo, ko pa deček seže po netopirju, izraža željo po blagoslovu in sreči.

V zgornjem delu je upodobljenih osem budističnih srečenosnih simbolov, ki so bili povezani z življenjem in učenjem historičnega Bude. Sčasoma in v primežu večstoletne tradicije upodabljanja srečenosnih znamenj so bili ti zreducirani na pragmatične predmete, ki prinašajo srečo, zato jih danes poznamo tudi pod imenom osem srečnih predmetov (kit. *ba jixiang*). To so riba, prapor zmage, goreče kolo, školjka, sončnik, lotosov cvet, neskončni voz in vaza. Vsak od njih je okrašen z lebdečimi trakovi, ki poudarjajo njihovo nebeško naravo.

V Vilfanovi zapuščini je tudi leseno stojalo, v katero je vpeta svilen vezenina (slika 6; tudi slika 10 na strani 209). Na njej so na temno modri svileni podlagi upodobljene magnolije, potonike, cvetovi lesnik in krizanteme. Potonika upodablja čast in bogastvo, skupaj z magnolijo in cvetovi lesnik pa tvori rebus, ki pomeni »Naj bo vaša plemenita hiša blagoslovljena z bogastvom in častjo«. Hkrati bela magnolija in cvetovi lesnik upodablja par, ki predstavlja »žadasto dvorano«, s čimer izreka dobro željo pri opravljanju državnih izpitov (Bartholomew 2006, 152–153). Krizantema v povezavi s potoniko dodatno želi dolgo življenje, bogastvo in čast.

Zdi se malo verjetno, da je bilo leseno stojalo prvotno mišljeno kot okvir za tekstil, pač pa je bil ta najverjetneje dodan kasneje. Poleg uporabe za notranjo dekoracijo v domačem okolju je težko določiti, kakšen je bil prvotni predvideni format

za tekstil. Možno je, da je bila rumena obroba prvotni okvir in da je bila preprosto mišljena kot stenska dekoracija.

Tudi srebrna vezenina na svetlo modri svileni podlagi (slika 7), ravno tako iz Vilfanove zapuščine, je bila kasneje predelana in najverjetneje zmanjšana glede na prvotno velikost. Prikazuje potoniko, krizantemo, lotos in kamilijo kot lončnice različnih letnih časov. Skupaj izrekajo željo po bogastvu in časti, ki naj posameznika spremljata vse leto. Vezeni na je zanimiva tudi zaradi upodobitve porcelanastih posod različnih oblik in stojal, ki vsako zase nakazujejo na ločeno tradicijo izdelovanja dekorativne umetnosti, primerne za aristokratska gospodinjstva.

14 Za podrobnejši pomen in simboliko teh motivov glej Vampelj Suhadolnik (2022), Bjaaland Welch (2008), Bartholomew (2006), Eberhard (1986) in Williams (1976).